

GÖRÖGKATOLIKUS
SZEMLÉ

KALENDÁRIUM

2020

A PÓCSI KEGYKÉP német nyelvterületen tisztelt másolatainak legendái

ÍRTA: FÖLDVÁRI KATALIN, MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport

„Az 1699. évben egy négyéves, Hans Georg Paur nevű gyermeknek augusztus hónap 14. napján úgy a torkán akadt egy halszállka, hogy mindenki azt hitte, megfullad, ami talán meg is történt volna, ha az édesapja, Andre Paur és az édesanyja, Anna Maria nem tett volna ígéretet egy fogadalmi adomány felajánlásával a csodálatos könnyező Pócsi Anya előtt, amely után a szállka sérülés nélkül távozott.”

Ilyen és ehhez hasonló bejegyzéseket tartalmaznak azok az ún. mirákulumos könyvek, melyekben Christoph Zennegg jezsuita szerzetes gyűjtötte össze az eredeti pócsi ikonnál 1696–1738 között történt imameghallgatásokat. A kegykép az első, 1696-os könnyezést követően 1697 júliusában I. Lipót császár rendelkezése szerint Bécsbe került, s igen hamar virágzó kultusz bontakozott ki körülötte. Miután az ikont a város összes templomában bemutatták – mely során 33 körmenetet, 126 prédikációt, 103, zenével kísért nagymisést, 68 vesperást tartottak, és 91 litániát énekeltek el előtte –, 1697. december 1-jén ünnepélyes körmenet kíséretében a Stephansdomba vitték, és a főoltáron helyezték el.

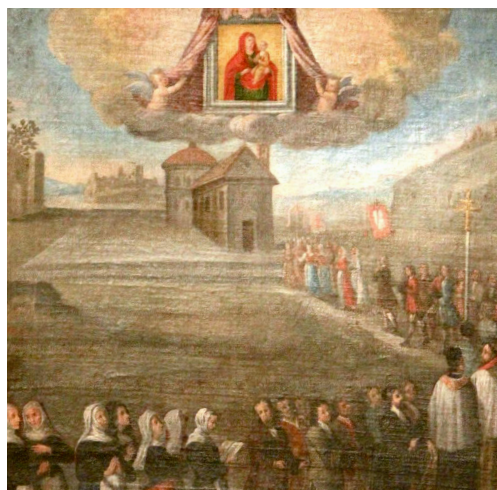
Mialatt a kép körútját járta a császárvárosban, Savoyai Jenő herceg 1697. szeptember 11-én Zentánál fényes győzelmet aratott a törökök felett, amit a híres szónok, Abraham a Sancta Clara a pócsi könnyező Szűz közbenjárásának tulajdonított. A kegyképet tehát nemcsak mint csodatevő ikont tisztelték, hanem a 18. század folyamán olyan palladiumként tekintettek rá, amely Bécs városa mellett az egész Habsburg Birodalmat megvédi a török fenyegetéstől. Bár a török vész

elmúltával a pócsi ikon funkciója is megváltozott, a mai napig az egyik legjobban tisztelt Mária-ikon a bécsi Stephansdomban.

Az ikon palladiummá válásától kezdve a Szűzanyát rendkívüli fenyegetés esetén hivatalosan mindig ezen a képen keresztül szólították meg, ahogy VI. Károly császár is tette 1713-ban, amikor Bécsben kitört a pestisjárvány. A pócsi Mária segítségét kérték továbbá tűzvész esetén is, melynek gyakorlatát Gustav Gugitz így írja le: *„...a kegykép Bécs számára a tűz ellen is védelmet nyújtott. A Stephansdom tornyára abba az irányba, ahonnan a tüzet látták, egy olyan vörös zászlót vontak fel, amelyet a pócsi Mária képet díszített.”* A kép csodatevő erejével kapcsolatban mindezek mellett egyre inkább előtérbe került az a hit, hogy különböző betegségekből is gyógyulást nyernek a hozzá imádkozók. Bizonyítják ezt a mirákulumos könyvekben feljegy-

zett esetek, ahol a kéz-, láb- és szembántalmak mellett súlyos, lázzal és görcsös rohamokkal járó betegségekből gyógyultak ki az érintettek, de számos alkalommal menekültek meg a pócsi Szűzanya közbenjárására balesetektől is az öt kérők. Emil Hofmann a Stephansdomot bemutató, 1906-ban megjelent munkájában említi, hogy ezt a Madonnát a nép a „súlyos betegségben szenvedők megmentőjeként” tiszteli.

Az ikon népszerűségét mutatja az is, hogy a 18. század folyamán számos másolat készült róla, melyeket nemcsak Bécs városában, hanem Ausztria, Németország és Svájc különböző településein is tiszteltek. Ezek a reprodukciók nem egyszerűen az ájtatosság és az emlékezet kellékei voltak, hanem az eredeti kegyképhez hasonlóan a szent jelenlétét és működését is biztosították, melynek megfelelően maguk a másolatok is olyan csodateremtő kegyképekké váltak, amelyek körül a hozzájuk kapcsolódó legendáknak köszönhetően búcsújáró és votív kultusz, illetve ájtatosságok széles köre jött létre.

A 18. századi Bécsből az eredeti pócsi kegyképnek négy másolata ismert, melyek közül a Leopoldstadt (2. kerület) templomában elhelyezett ikon köré fűződő legendát több szerző is kiemeli. Gustav Gugitz a Bécs városához kapcsolódó mondák és legendák sorában ismerte-

ti röviden a kép történetét, míg Anton Köhler a város kuriózumai között említi az ikont, legendáját részletesen leírva. A másolat története egészen az 1729-es évig nyúlik vissza: egy főúri futár, aki Leopoldstadtban lakott, a házi oltárán egy máriapócsi képet állított fel. A ház azonban ugyanebben az évben tűzvész következtében lángok martalékává vált, csak a „szent máriapócsi kép” maradt sértetlen. Mivel a férfi a feleségével és öt gyermekével nagy szegénységbe került, a család éjjel-nappal a kép előtt imádkozva kérte a Szűzanyát, hogy segítse meg őket. Amikor egy nap a szülők dolgoztak, a gyerekek elmondása szerint, akik egyedül voltak otthon, egy fehér ruhába öltözött nő látogatta meg őket, és egy pénzzel teli erszényt tett le a kis Mária-oltárra, melynek köszönhetően a család megmenekült a szűkségtől. Nem sokkal ezután a futár egy fára erősítette a képet azért, hogy mások is tisztelhesék. A Szűzanya meghallgatta a kéréseket: „Aki bizalommal imádkozott a kép előtt, annak segített. Az elnyert meghallgatásokért hálából hamarosan értékes adományokat akasztottak a fára, melyek védelmére tanácsosnak látszott, hogy egy deszkából álló kápolnát emeljenek.”

A képet az 1723-ban kitört pestisjárvány idején különösen tisztelték, és amikor évekkel később a betegség ismét megjelent Bécs városában, az emberek nemcsak az eredeti kegyképet keresték fel, hanem ezt a másolatot is: „Amikor Bécsset 1730-ban a pestis uralta, és néhány házat emiatt le kellett zárni, a betegek éjjel kimásztak az ablakokon, nagy erőfeszítéssel sikerült eljutniuk az irgalmas anya képéhez, ott maradtak, hogy egész éjjel imádkozzanak, és reggel megszabadulva a bajtól, teljesen egészségesen mentek haza.” Köhler szerint ez történeti adatokkal is igazolható, mivel ismeretes, hogy a városnak ezen a részén egyetlen ember sem halt meg ekkor pestisben.

Amikor 1734-ben a kép köré épített kápolna szétört, a pócsi Szűzanya ábrázolása ismét ép maradt, ami arra ösztönözte a környék lakóit, hogy kőtemplomot emeljenek a tiszteletére. Az épületet 1783-ban szentelték fel, az ikont pedig a főoltáron helyezték el.

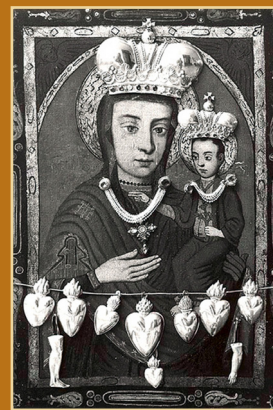
A kegyképek és a hozzájuk kötődő legendák ábrázolásai nemcsak azt tették lehetővé, hogy a szent jelen lehessen a személyes térben, hanem az egész népi vallásosság szempontjából nagy jelentőséggel bírtak: egyrészt tartósan elősegítették a történetek szóbeli hagyományozódását, másrészt hozzájárultak ahhoz is, hogy a legendamotívumok, amelyekben a szenttel való találkozás élménye kifejeződik, mindenhol hozzáférhetőek legyenek. Ezek a motívumok nem voltak nagyszámúak, azonban újra és újra visszatértek az évszázadok folyamán. Ide sorolhatóak azok az emberi viselkedésformák, amelyek kegyképek és más kultusztárgyak esetében tapasztalhatók (beszélnek, sírnak, verejtékeznek, nevetnek, véreznek, változtatják a helyüket stb.), vagy azok a csodás események, amelyek oda vezettek, hogy képek, tárgyak vagy ereklyék előkerüljenek, és megmutatkozzon a bennük működő kegyelemforrás. Gyakori motívum a kegyképek sértetlensége árvíz, földrengés, vagy ahogy a bécsi példában láttuk, tűzvész esetén, de több legendában is találkozhatunk annak leírásával, hogy egy szent ábrázolását egy fán találják meg, melyre csodás jelenségek hívják fel a figyelmet.

Weichselbaum kegyhelyének legendája egy ciszterci szerzetesről tudósít, aki 1749-ben egy fára Mária-képet erősített, amit a favágók Weichselbaum településre vittek. A kép azonban többször visszatért megtalálásának helyére, s miután ezek a csodás események kitudódtak, élénk búcsújárás vette kezdetét, amelynek hatására 1792–1793 között megépült a ma látható kis templom.

Szorosan kapcsolódnak a Mária-tisztelethez a szent kutak és források, amelyekről a következő történet is megemlékezik: az ausztriai Altenfelden templomában lévő kegyképmásolatot 1793-ban egy Maria Magdalena Gahleitner nevű parasztasszony találta szénagyűjtés közben. A következő ötven évben egy parasztházban őrizték ezt a képet, amíg egy Teresia Bichler nevű asszony álmában azt az utasítást nem kapta, hogy vigye vissza arra a helyre, ahol megtalálták. A fia, Mathias egy gyógyító forrás mellett álló fára erősítette az ikont, amelynek elterjedését mutatja, hogy a rastenfeldi templomban látható mindkét másolat az altenfeldeni stílusában készült.

A tiroli Telfs templomának kegyképmásolata szorosan kapcsolódik az ott található kolostor történetéhez: a provinciális, P. Eustach ugyanis megfogadta, ha I. Lipót császár hozzájárul a kolostor megalapításához, Telfsbe viszi a Mária-ikon másolatát. Az általa megígért, 1700-ban készült ikont hozzá is érintették az eredetihez azért, hogy a kegykép csodatevő erejét átvigyék rá.

A pócsi kegykép esetében a csoda két formájával találkozunk: az első a kép szokatlan megnyilvánulása, többszöri könnyezése, míg

a második típus már az ikon előtti történésekkel kapcsolatos: a kép előtt történt imameghallgatások tartoznak ide. Bár az ikon német nyelvterületen fellelhető másolatai nem könnyeztek, a hozzájuk kapcsolódó csodás gyógyulásokról a legendák mellett a képek körül elhelyezett fogadalmi adományok is hírt adnak. A németországi Kindsbach plébániatemplomában található pócsi ikon 1704-ben került a településre egy D. P. H. Biot nevű tisztnek köszönhetően, aki az eredeti kép könnyezését hitelesítő Corbelli tábornokot körülvevő katonákhoz tartozott. A másolathoz kapcsolódó búcsújárás a 18. század folyamán egyre inkább szaporodó csodás gyógyulások hatására indult el, és 1802-ben új lendületet kapott, amikor VII. Piusz pápa hivatalosan is engedélyezte azt.

A bécsi „Tizennégy Segítő Szent” plébániatemplom 17. századi pócsi Szűzanya ábrázolásának alsó harmadát ezüst fogadalmi szívek díszítik, amelyek az Istenszülő felé intézett, meghallgatott kéréseket szimbolizálják. A Svájcban fekvő Vals kis zarándoktemploma is büszkélkedhet egy ikonmásolattal, amit a vallsi káplán, Johan Berni van Leis adományozott 1707-ben. Ő a kegykép Bécsbe érkezésekor teológiát tanult ott, így került egy reprodukció a birtokába. A vallsi másolatot számos fogadalmi kép keretezi, nyomatékositva a hívek pócsi Istenszülő iránti nagy tiszteletét.

A pócsi kegykép osztrák, német és svájci másolatai az eredeti ikon csodás könnyezését is megörökítik (ábrázolással és leírással is), egyes esetekben, ahogy a svájci Verdasio vagy Siebeneich kápolnáiban látható, véres könnyekkel. Utóbbi ikonon a pócsi Szűzanya ábrázolása alatt megörökítésre kerültek a fogadalmi képek mintájára a különböző fogyatékosokat hordozó koldusok és betegek.

A Franz Werner Tamm (1658–1724) bécsi császári udvari festő által készített passauai és vornbachi kegyképmásolatok pedig a Szűzanyát sűrű rózsakoszorúval körülveve ábrázolják, utalva az Eleonóra császárné által adományozott, aranyozott rózsákkal díszített, ovális keretre, melyen „Rosa mystica” felirat látható.

„A TE OLTALMAD ALÁ
SIETÜNK,
ISTENSZÜLŐ SZŰZ,
MEG NE VESD
SZÜKSÉGÜNK IDEJÉN
KÖNYÖRGÉSEINKET..!”